

Թորգութիւն իւրց ըզնոսին ած, և տանի արդ նահանջ:
 Այլ արքայք նոցին՝ ի գրաւ իմն՝ առ ի մէնջ չըրջափակ,
 Սակաւութքն մնացելովք՝ խոց ի զինուց կարեւլէր,
 Ամհհիս օգորին կենացն ի գին քաջաբար:
 Ի նանիբ անձնատուր լինել զնոսին յորդորեմ:
 Բուռն ըզսուսերաց հարեալ՝ անլուր կան ձայնիս:
 Մինչ զհամակ զօրականն անդ ի տապաստ յոտս իւրեանց
 Հուսկ անկեալ տեսին, անզօր զինքեանս անձանց պաշտպանել,
 Չայն առ զօրազուխն ետուն. զանունս ասացի:
 Անձնատուրք եղեն. յղեցի անդէն առ քեզ զերկոսին.
 Եւ ռազմին գաղարեաց՝ ռազմիկ զօրացն ի սպառեւ:

ՊԵՏՐ. ԿՈՌՆԷՅԼ. — ՍԻԴ.

Թարգմ. Հ. ԱՅԵՆԱՅՍ ՏԻՐՈՅԵԱՆ

ՀԱՆԴԷՍ ՊԱՐԳԵՒԱՐԱՇԻՈՒԹԵԱՆ

ՄԻՒԹԱՐԵԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՈՐ Ի ՔԱՂԿԵԴՈՆ

« Ի Կիրակէի (14 յուլիս) տեղի ունեցաւ ի վարժարանի Միսիթա-
 րեան Հարց Վնենտիոյ ի Քաղկեդոն պարզեաբաշխութեան հանդէ-
 սըն: Այս մեծաշուք հանդիսիս գահազուլիս բազմեր էր Գերերջանիկ
 Կաթողիկոսն Սլարեան, Պատրիարք Կաթոլիկ Հայր, Բազմաթիւ
 Ժողովոյն մէջ նշանաւորք էին Պ. Կոմսն Կարկանո, Խտալիոյ տէրու-
 թեան ընդհանուր հիւպատն, բազմեալ յաջակողմն Պատրիարքին,
 և Պ. Մօրանա հրամանատար երեսփոխանն. իսկ ի ձախակողմն Գե-
 րապայծառ Տէր Յովհաննիսեան Եպիսկոպոսն Մշոյ:

Ի մուտս Գերերջանիկ Կաթողիկոսին, Քնար Քաղկեդոնի (Lyre
 Chalcédonienne) կոչեցեալ երաժշտասէր ընկերութեան խումբն հըն-
 չեցուց զՀամիտիէ քայլերգը, սուգ ինչ յետոյ զիտալականը: Հ.
 Որիստակէս վ. Ղառաւնտիլեան նուագ մի կարգաց ի պատիւ Գեր-
 երջ. Տեառն. և Պետրոս Ֆէնէկ, համառօտ և գեղեցիկ բանիւք իտա-
 լական լեզուաւ՝ ողջունելով զմեծապատիւ Հիւպատն, շնորհակալ ե-
 ղաւ որ իբր ներկայացուցիչ գեղեցիկ և հիւրասէր՝ Խտալիոյ իւր ներ-
 կայութեամբն պատուեց զվարժարանը:

Պ. Կոստանդ Գարիբօրուլօ երաժշտութեան հռչակեալ ուսուցիչն
 կը կառավարէր երգոց մասը, և Պ. Մուրատ Վօմանօ զաշնակ կը հար-
 կանէր, և երբեմն երբեմն վերջնոյս առաջնորդութեամբ վերոյիշեալ
 ընկերութիւնն գեղեցիկ հատուածներ կը հնչեցընէր:

Առաջին դասէն երկու աշակերտք, վարար թագւորեան, Գրիգոր Պէճիտեան, և երկրորդէն՝ Ստեփան Տոմինեան, ոսկի միտայ ընդունեցան իւր յամենայնի քան զայլս յառաջագէմք։ Արամ՝ Հիւրմիւզեան, Լևոն Սալանեան, Անտոն Գոյումճեան, Տիգրան Սահակեան, Եղուարդ Մահճուպեան ամէնքն առաջին պարգև ընդունեցան։ Պետրոս Ֆէնէկ և Սիմոնով երկարատե ծափահարութիւն ընդունեցան այլ և այլ հատուածներ երգելով։ յորոց առաջինն մեծ ապագայ մի կը խոստանայ, որուն կրկին երգել տուն Տօն Պրոկոպիո ժողովին երգածը։

Հանդիսին յայտարարութիւնը գովելի եղաւ ըստ կրկին զլսոյ, մի՛ որ անընդհատ նոր և գեղեցիկ փոփոխութիւն կը կրէր, երկրորդ՝ որ այն անտանելի ջերմութեան օրերն երկարատե չեղաւ։

Այլ և այլ ընթերցումներ եղան ըստ պատշաճի հանդիսին՝ հայերէն, տաճկերէն, գաղղիերէն և անգլիերէն լեզուք։ Յետ պարգևներն բաշխելու, Գերերջանիկ կաթողիկոսն Ազարեան՝ Ստեփան Տոմինեան աշակերտին արծաթեայ գեղեցիկ միտայ մի ընծայեց, որոյ վրայ քանդակուած էր Լևոն ԺԳ. սրբազան փահանայապետին պատկերն։

Ի վախճան դպրոցական հանդիսիս, որ մեծ տպաւորութիւն ըրաւ բազմաթիւ հանդիսականաց վրայ, Հոգևոր Տէրն՝ վայելուչ, պերճախօս և ազգու բանիւք խօսեցաւ թէ՛ որչափ երախտագիտութեան պարտք ունին երանանդորհ Հօրն Մխիթարայ Աբբայի և իւր աշակերտաց, Հայոց ազգին անդադար մատենագրական և ուսումնական ծառայութեացն համար, զոր կը գնեմք աստ՝ ի հանդիսիս յընթերցումն փափագողաց։

Թիչեց ի նմա թէ՛ այս դպրոցական հանդիսին զուգագէտ խիստ լաւ կը յարմարէին հայկական մատենագրութեան կրկին հոշակաւոր Հարց տօնն, ՍՍ. Սահակայ և Մեսրոպայայ։ Յորդորեց աշակերտներն ի յարատեութիւն յուսմունս, որպէս զի Հայոց ազգն պարծի իւր այնպիսի որդւովք։ Խօսքն կնքեց ըսելով, թէ՛ երջանիկ են ընդ հովանեաւ մեծափառ տէրութեան մեծազօր Սուլթանին Ապտիւլ Համիտ Խանի, իմաստուն պաշտպանին լեզուաց, գիտութեանց և առուեստից։

Յետ բանախօսութեան, հանդէան լմնցաւ և հանդիսականք ի խօսարան մտնելով, տեսան աշակերտաց աշխատութիւններն ի գեղազրութեան, յուրուագրութեան և ի նկարչութեան, և այլն։

Յուսամք թէ՛ օր ըստ օրէ աւելի ևս պիտի յառաջագիմէ վարժարանս քրտամբք Հարցս, և զնոյն կը հաւատօտէ աշակերտաց փութոյն և եռանդեան օր ըստ օրէ կրկնապատկին։

ՍՏԱԳՈՐԷՆ ԽԱԳԻՐ։

Մեծաշուք հանդիսականք և ուսուցմանսէր աշակերտք:

«Շարժուս մէջ Հայաստանեայց Կաթողիկէ Սուրբ Եկեղեցւոյ կատարած Սրբոց Թարգմանչաց Սահակայ և Մեսրոպայ տոնախմբութիւնը՝ այսօրուան դպրոցական հանդիսիս հետ ոչ միայն սոսկ զուգահիշութիւն մ'է՛լ այլ և սերտ յարաբերութիւն և անխզելի կապ մ'ունի՝ իրենց սրբակեաց վարուք և դիւցադնական առաքինութեամբք այդ զոյգ փայլուն հայ աստղաներն՝ ոչ միայն խորաններու վրայ հաւատացելոց յարգանաց պաշտօնն ընդունելու արժանացեալ են, այլ և աղգիս՝ կրթական և գրագիտական աւարիզին մէջ մատուցած ազնուական ծառայութեանց պատճառաւ՝ վերանորոգիչ հայ գրական ոգւոյ և հիմնադիր ոսկեդարեան հանդիսի կոչուելու: Եթէ այսօր, ո՞ւսուցմանսէնչ աշակերտք, մայրենի լեզուաւ գեղեցիկ բանաստեղծութիւններ ճառելու, գրական ընտիր ճաշակներ տալու կարողացած էք, որո՞ւ պարտական էք հիմնապէս, եթէ ոչ ընտրողական գեղեցիկ յորինւածութեամբ և ողջամիտ ոգւով հայ գրականութիւնը հիւսած և իւր ամենագեղեցիկ գրից վերածող Սրբոց Թարգմանչաց երկասիրութեանց և տընութեանց:

Սրժան և իրաւ է ուրեմն, որ ինչպէս ազգս Թորգոմեան իւր խորհրդական և հոգեւոր վերածնող կը ճանաչէ զՍուրբն Գրիգոր, զԼուսաւորիչն Հայաստանեայց աշխարհի, նոյպէս իւր սրբազան և ազգային գրականութեան վերանորոգող ճանաչէ Սրբոց Թարգմանչաց դասը, հայ երկնքին այդ գեղեցիկ բոյլըր: Վասն որոյ միշտ շնորհապարտ զմեզ ճանաչելու ենք, և իրենց հանդէսը և յիշատակը ջերմ եռանդեամբ կատարել պարտինք, հետեւաբար վայելուչ և երախտագիտական սովորութիւն մ'է՛նաւ մեր կրթական ընկերութիւններն, հանդէսներն, վարժարաններն իրենց անուամբ յորժորել և վերապատուել, և տարուան մէկ օրը, և յաւէտ իրենց եկեղեցական տոնախմբութեան օրը, նաև դպրոցական տօն մը կատարել: Այսպէս ոչ միայն մեր երախտագիտական պարտքն վճարած կը լինիմք, այլ և այսպիսի ազգօգուտ հանդէսներով հայ բանասիրաց ոգւոյն մէջ իրենց աւանդած գրականութեան փայլը և միանգամայն զգաստութիւնը անկեղծ և անվթար կը պահենք, առանց խնդրիթիւնելու հայրենատուր նախատիպը և խանգարելու նուիրական յատկանիշը, որով միայն կարող էրլլանք ազգին ճշմարիտ ծառայութիւն մատուցանել, փոխանակ զնաս հասուցանելու, եթէ այլազգ վարուիմք:

Բայց, ինչպէս ի սկզբան անդ ըսինք, այս դպրոցական հանդիսիս առթիւ յարակից պարտաւորութիւն մ'ալ ձեզ յիշեցնելու հարկն կը զգամք, զոր արդէն ուրիշ առիթներու մէջ ևս յունկն հասարակութեանս յեղ յեղելու անփոյթ չինք եղած, և արդարեւ իսկ եթէ սրբոց Թարգմանչաց գրական յորինւածութիւնը և ճոխութիւնը ճանաչելու, տեսառնագրած ոսկեդարեան հանդիսին ճաշակը վայելելու, անոնց վառած բանասիրական ջաշը անէջլ պահելու, վարժարանաց մէջ անոնց երկասիրութեանց ուսուցմանսիրութեամբը հայ գրագիտութիւնը մշակելու երջանկութիւնն ունիմք այսօր, ուրո՞ւ արդեօք պարտական եմք. ո՞ւրդեօք մեր դարը այն ոսկեփայլ Մեսրոպեան դարուն հետ զօգած է: ո՞վ մոխրոյ տակ ծածկեալ այն նուիրական հուրը վերստին արծարծած, հայ գրագիտութեան խանգարեալ պատկերք իւր սկզբնատպին վերածելուն պատճառ եղած. ո՞վ այն ժամանակաց գծեղաւորութեան և ներքին պառակտմանց պատճառաւ հայ գրութեան տաճարին

վրայ տարածեալ սևաթոյր քօղը բարձած և հորիզոնին վրայ շնչակուռեալ
 աղջամղջին խաւարն և ամպերն փարատած և այսպիսի դպրոցական հան-
 դիսից փակեալ դռներն բացած է, եթէ ոչ Արծիւեան Աբրահամու, որ յե-
 րայ Աբրահամ Պետրոս Ա. յորջորջմամբ մեր երանաշնորհ Նախորդն է ե-
 դած, որպէս նաև ժամանակակից երեւելի խաչատուր վարդապետի սերտ
 և մոտիկիմ բարեկամ Սերաստացի կրօնաւորն և իւր հիմնած Միաբա-
 նութիւնը։ Այս, ուղղադատ ունկնդիրք և ժիւր աշակերտք, եթէ Մխիթար
 սրբակեաց և հայրենասէր անձն իւր հոգեշահ և ազգօգուտ գործոյն ձեռն-
 արկած չըլլար, և հանդիպած դժուարութեանցը դիմադրելով վերջապէս
 իւր ուխտը չկատարէր, և իւր մտքին մէջ կազմակերպած միաբանու-
 թիւնը՝ չհիմնէր, կամ եթէ Հայաստանի խռպանալեալ մէկ կողմը երթա-
 լու տեղ՝ կաթողիկեայ կեդրոնի մը մէջ զայն չհաստատէր, և կաթողի-
 կէ Եկեղեցեոյ գերագոյն Վլխէն և Փահէն պէտք եղած օժանդակութիւնը,
 ոյժք և ձեռնառութիւնը չգտնէր, ուր պիտի մնար արդեօք մեր գրական վե-
 րանորոգութեան գործը։ Եթէ կրկնաճիւղ Մխիթարեան միաբանութեան
 անխոնջ անդամք բրտանման ախրատանօք և հաստատաւիտ յարաւե-
 ւութեամբ մեր Թաղեալ կամ կորուսեալ գրական զանձնքն տգիտու-
 թեան կամ ատելութեան ճիրաններէն հազար ու մէկ դժուարութեամբ,
 ծախիւք և տքնութեամբ ազատելու, զանոնք քննադատելու, համեմատելու
 և ստուգելու, դարուց ոճերուն զանազան ելնէջքն և ճաշակն ճշդելու հե-
 տատուտ չըլլային, կարելի պիտի ըլլար հիմայ ընտիր ազգային մա-
 տնադիրներն առձեռն ունենալ, հայ գրականութիւնը մշակել, հայապէտ
 ուսուցիչներ, վարժարանաց մէջ հայ գրագիտութեան վարդապետը տես-
 նել, մաքուր ոճով գրել և խօսիլ, և նոյն իսկ Եւրոպոյ՝ գրական, բանասի-
 րական և հնարասական հանդիսիւ անգուգական ծառայութիւններ մատու-
 ցանել, Դիւն մեր ականջը կը հնչեն այն խօսքերն որ բանի մը տարի սոյն-
 պիսի դպրոցական հանդիսի մը առթիւ արտասանած էր գիւղաբաղա-
 քին Համազգայնոց նախկին քարոզիչը՝ պերճախօս Եղիշէ վարդապետն,
 որ իւր համակրելի ձայնիւ կը գոչէր այս սրահի մէջ, թէ «Աժմեան և իւր
 հաստատած Միաբանութեան պարտական է. ինչ որ ըսին կամ գրին, այդ
 ճշմարտութիւնը պիտի մնայ կանգուն ընդ միշտ և անպարտ, և եթէ մենք
 լռենք՝ քարինք պիտի աղաղակեն», կը գոչէր շեշտելով հայ ճարտարախօս
 վարդապետը. վասն որոյ մեր երախտագիտութեան նախաստիճը նաև ի
 հեռուտու կրկնելու հարկն կը զգամք մեծարոյ վարդապետին, որ այդ՝ թէպէտ
 անուրանալի՝ ճշմարտութիւնը հրապարակաւ տրիաբար քարոզելու քաջու-
 թիւնն ունեցաւ։ Իւր անկասկածելի վկայութիւնն ահա այսօր բարձր հեր-
 քում մ'է այն վատ որ ճգանց, վերջին տառններս՝ բարեբաղդաբար անհա-
 տականոց ոմանց կողմանէ կը նշմարուին Մխիթարեան միաբանութեան
 երկասիրութեանց, գասազրոց, վարժարանաց և ձեռնարկութեանց հակա-
 ոակ, ուստի հայ անուան անարժան այդ բերմանց պատճառաւ ևս առաւել
 նուիրական և կարեւոր կը համարինք այս պարտաճանաչութիւնը, որով՝
 անկարկած էինք։

Այո, պարտ և պատշաճ է, որ ինչպէս Սրբոց Թարգմանչաց՝ նոյնպէս Մե-
 ծին Մխիթարայ՝ որ Մխիթարեան միաբանութեան և դարուն հիմնադիրն
 է, և ազգային գրական վերանորոգութեան սկզբնապատճառն, անուան և
 յիշատակին դպրոցական տնն և հանդէս մը կատարուի, այդչափ արժանա-
 ւոր և իրաւացի կը գտնենք այդ պարտաւորութիւնը, որչափ Մեծին Մխիթա-

րայ գտնուած հանգամանքը, պարագաներն և միջոցներն ոչ այնչափ նըստատուութիւն և քաջախիտական էին, ինչպէս Սրբոյ Թարգմանչաց ժամանակ,

Ահաւասիկ այդ են մեր իղձը և ուխտը. չվախնանք այդ ընդհանրապէս զգաժմանց հաւաստիքը ազգիս բարեբարին նուիրելու, եթէ մենք զլանանք, մեր յաջորդք աւելի ուղղագիտութեամբ, աւելի ազգասէրք, նոյն նուիրական պարտականութիւնը պիտի ճանաչեն և ազգավայել պաշտօնն պիտի մատուցանեն. աւելի զերծ կանխակալ կարծիքներէ և նախապաշարմունքներէ՝ պիտի չդանդաղի մերձակայ Հայ սերունդը խոստովանելու, թէ վերստին կաթողիկէ մասին, որուն մէջ զաւակն էր Մխիթար Աբբայ, պարտի վերահրել այս երրորդ գրադիտական վերանորոգութիւնը և իւր վարժարանաց և լսարանաց մէջ Սրբոյն Սահակայ և Միսրոպայ արձաններուն քով Մեծի Մխիթարայ արձանն ևս պիտի կանգնէ, պիտի ճանաչէ և խոստովանի ոչ միայն գրական՝ այլ նուիրական և եկեղեցական անքակ կապը և անանջատ զօգը Մեսրոպ-Սահակեան և Մխիթարեան դարուց մէջ, և ազգին ընդհանրութեան շահն լաւ ևս գնահատելով՝ զազգն համօրէն նոյն ոսկի օղակին կապելու ջանադիր պիտի ըլլայ. Զեզ կը պատկանի մեծարոյ Մխիթարեան միաբանից աշակերտացդ, որք հոս ներկայ է, կամ ի սփիւռս աշխարհիս կը գտնուիք, որ կողման որ պատկանիք, ձեզ՝ որ անոնց բերնէն կամ երկասիրութենէն սորված էք հայ լեզուն և գրականութիւնը, իւր պատմութիւնը և խանդը, ձեզ կը վայելէ Մխիթար Աբբաւոր անունն և յիշատակին ամենէն աւելի նախանձախնդիր ըլլալ. և Եւրօպոյդ երևելի լսարանաց գեղեցիկ սովորութեան համեմատ, դարոյշական ակումբն և միութիւնն հաստատուի, և այսպէս ձեր ընդունած կրթութեան և ողջամիտ գաւառիարակութեան հաւաստիքը ևս յաւերժացնել, եթէ կուզէք ազգիս ընդհանրութեան ընտիր ծառայութիւն մը մատուցանել:

Այլ արդ Մեր բանախօսութիւնը կը կնքեմք նուիրական ուրիշ պարտաւորութիւն մը կատարելով, այն է եռանդագին ուխտեր ուղղել յերկինս վասն բարօրութեան անգին կենաց. մեր Օգոստոսիառ Կայսեր, որ իւր կերթաւէր նախանձօքն իւր լայնատարած պետութեան սահմանաց մէջ, ուսմունքը և կրթութիւնը յառաջադէմ վարելու համար ամենայն ճիգ և փոյթ ի գործ կը դնէ, իւր հպատակ հասարակութեանց լուրջ և զգաստ կրթական շարժման պաշտպան և թելադիր կը հանդիսանալ, և չուզեր որ ստորին պաշտօնայք ծայրայեղ բերմամբ անոր ծաւալման խոշընդոտն ըլլան. այս, իւր կայսերական Թագին գովարներէն ամենէն մեծ փայլը կրթական ջանքուն վառվառն ճառագայթներն են. Պահէ մեզ երկինք յամայր ամս մեր բարեբաւութեան հպատակասէր ինքնակալը, որուն բարձր հովանաւորութեան ներքէն զգաստ գործեամբ մը, և հայ ազգին աւանդական եղող հպատակութեան և հաւատարմութեան հաւաստեօքը՝ կարող ենք ամենայն վստահութեամբ մեր վարժարանաց մէջ մեր լեզուն և գրականութիւնը մշակել, և այսպէս տոհմային պահպանութիւնն ալ ապահովել. կենցե՛ղ ուրեմն Օգոստոսիառ կայսրն մեր Սուլթան Ապտ-Իւլ Համիտ Խան, կենցե՛ղ իւր ահեղութեան և իւր սիրելի Հայ ազգին բարօրութեան համար:

Ի Քաղկեդոն, առթիւ Հանդիսի Պարզևարախոսութեան աշակերտաց Մխիթարեան վարժարանի, 2/14 Յուլիս 1889: